

توسعه آموزش و وضعیت کتابداری در

کشورهای عربی خلیج فارس

(بخش دوم)

نوشته: محمد صالح جمیل آشور و عبدالستار چودری

ترجمه: دکتر احمد شعبانی و محمود تفقدی جامی

قابل دسترسی، برنامه درسی و شیوه‌های اصلاح، دانشجویان و معیارهای گزینش، و مدارک دانشکده‌ای بود. نسخی از این فهرست‌ها به صورت شخصی یا توسط نمایر به مدیران گروه و به اعضای اصلی دانشکده در آموزشگاه‌های کتابداری مختلف توزیع شد. هدف از مطالعه و نیاز برای اطلاعات اضافی نیز برای آن‌ها با جزئیات شرح داده شد.

پس از پی‌گیری‌های متعدد، پاسخ‌ها از تمام هشت مدرسه کتابداری دریافت شد. با این حال، اطلاعات دریافتی در سبک‌های مختلف بود که ارزشیابی را مشکل ساخت؛ بنابراین در این بخش گزارش به شیوه توصیفی ارائه می‌شود. به هر حال استانداردهای مختلف و راهنماهای توسعه یافته در بخش‌های گوناگون جهان را برای توسعه و ارزیابی برنامه‌های آموزش کتابداری در نظر داشتیم. به ویژه استانداردهای انجمن کتابداری امریکا برای ارزشیابی برنامه‌های عالی^۲ و استانداردهای ایفلا

* مشخصات مقاله مزبور به قرار ذیل است:

Mohammed-saleh Jamil Ashoor and Abdus sattar chaudhry. "Professional Library Education" in the Education of Library and information Professionals in the Arabian Gulf Region. London; New York, 1999. pp. 45-65.

۱. نگاه کنید به: محمد صالح جمیل آشور (و) عبدالستار چودری، توسعه آموزش و وضعیت کتابداری در کشورهای عربی خلیج فارس، ترجمه احمد شعبانی (و) محمود تفقدی جامی. آینه پژوهش، سال ۱۲، شماره اول (فروردین-اردیبهشت ۱۳۸۰)، ص ۱۷-۲.

2. The ALA standards for Accreditation of Master's Programs.

آموزش کتابداری حرفه‌ای*

نمایی کلی از برنامه‌های آموزش کتابداری موجود در کشورهای عربی خلیج فارس در بخش گذشته ارائه شد^۱، که مشتمل بر توصیفی مختصر از توسعه برنامه و خلاصه‌ای از دوره‌های موجود بود. در این بخش جزئیات بیش‌تری درباره برنامه درسی هیأت علمی و تسهیلات حمایتی برای آموزش کتابداری حرفه‌ای در منطقه عرب نشین خلیج فارس ارائه می‌شود. مقالات نشریه‌های حرفه‌ای و مطالعات پژوهشی که برای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی در ارتباط بوده، عوامل آموزش کتابداری را در هر یک از کشورهای عربی خلیج فارس آشکار کرده‌اند. بیش‌تر این مطالعات، طبیعتاً توصیفی، غیر روزآمد، و فاقد جزئیات کافی بود تا اساسی را برای ارزشیابی واقعی از برنامه‌ها ارائه نماید. بنابراین، اطلاعات موجود در این مقاله از فهرست‌ها، بولتن‌ها، و اسناد مرتبط و تماس‌های شخصی با دانشکده مؤسسات مادر که ارائه‌کننده دوره‌های آموزش کتابداری بوده، حاصل شده است.

ارزشیابی این انتشارات، نیاز به گردآوری اطلاعات بیش‌تر برای ایجاد یک ارزشیابی عینی و توصیفی جامع از وضعیت جاری آموزش کتابداری در منطقه را آشکار کرد. فهرستی از عناوین در هفت حوزه اصلی آموزش کتابداری برای تسهیل فرایند مجموعه داده‌ها فراهم گردید. این عناوین مشتمل بر ساختار اداری واحد مسئول آموزش کتابداری، منابع و تسهیلات

برای مدارس کتابداری^۳ قابل استفاده بود. ۴. اطلاعات در طبقه بندی ذیل سازمان داده شد: طرح های کلی برنامه های آموزش کتابداری؛ برنامه درسی؛ ثبت نام دانشجو و روش های پذیرش؛ هیأت علمی؛ تسهیلات حمایتی.

طرح های کلی برنامه های آموزش کتابداری

هشت مؤسسه برنامه های آموزش حرفه ای را در علوم کتابداری و اطلاع رسانی در کشورهای عربی ناحیه خلیج فارس ارائه می کنند. چهار مؤسسه در عربستان سعودی، و در بحرین، کویت، عمان، و قطر هر کدام یک مؤسسه. کلیه برنامه های آموزش کتابداری در دانشگاه ها ارائه می شود، به استثنای کویت که دانشکده آموزش و پرورش پایه زیر نظر وزارت آموزش و پرورش مسئول آموزش کتابداری می باشد. یک برنامه چهار ساله در تکنولوژی آموزشی نیز زیر نظر این دانشکده است. از چهار دانشگاه عربستان سعودی، یک دانشگاه برنامه های کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی، یک دانشگاه برنامه های کارشناسی و کارشناسی ارشد، و دو دانشگاه فقط برنامه های کارشناسی در علوم کتابداری و اطلاع رسانی را ارائه می کنند. یک دانشگاه برنامه دکترای تخصصی را اعلام کرد؛ ولی اذعان داشت که برای برنامه مزبور هیچ کس ثبت نام نکرده است. در عمان و کویت، برنامه ها در جهت مدرک کارشناسی چهار ساله است که به مدرک کارشناسی منتهی شده، اجرا می شود، در حالی که در بحرین و قطر برنامه ها در حد معادل کارشناسی ارشد^۵ است. جدول شماره ۱* مؤسسات، سطح برنامه ها، فهرست مورد استفاده برای گواهی نامه، و مدت تحصیل برای آموزش کتابداری را در منطقه عربی خلیج فارس نشان می دهد. گروه های مسئول آموزش کتابداری در سطوح مختلف عمل می کنند. عملکرد این گروه ها در عربستان سعودی و عمان به مانند گروه های علوم کتابداری و اطلاع رسانی وابسته به دانشکده ها است. در بحرین برنامه ای توسط گروه تکنولوژی آموزشی ارائه می شود که بخشی از دانشکده علوم تربیتی است. در قطر گروه علوم کتابداری و اطلاع رسانی بخشی از دانشکده علوم انسانی و اجتماعی است. هیچ یک از هشت برنامه مزبور، بخشی از نظام کتابخانه های دانشگاهی محسوب نمی شود.

کلیه گواهینامه ها و مدارک معادل کارشناسی ارشد که توسط مؤسسات آموزش کتابداری ارائه می شود، عنوان «علوم کتابداری و اطلاع رسانی» را استفاده می کنند، به استثنای بحرین که آن را

دیپلمی در منابع یادگیری و اطلاع رسانی ذکر کرده است. دوره تحصیلی برنامه کارشناسی ارشد تقریباً دو سال است، در حالی که گواهینامه کارشناسی (BA در علوم کتابداری و اطلاع رسانی) تا چهار سال به طول می انجامد. دوره تحصیلی برنامه دکترای تخصصی طبق تعهد فردی دانشجویان و مشاوران تفاوت می کند. دوره معادل کارشناسی ارشد در بحرین در طول یک سال به اتمام می رسد. اما ۳۶ واحد درس معادل تحصیلات تکمیلی در قطر نیاز به دو سال اقامت ثابت دارد. این مطلب با عملکرد بین المللی به مانند بیش تر مدارس بین المللی که دانشجویان می توانند یک مدرک کارشناسی ارشد را با ۳۶ واحد درسی کسب کنند، متناقض است. همانند این موضوع، برنامه های مدرک کارشناسی چهار ساله در کشورهای غیر از خاورمیانه به همین شکل معمول است.

برنامه درسی

استانداردها و راهنماهای متفاوت توصیه می کنند که برنامه درسی در مدارس کتابداری باید مشتمل بر سلسله واحد دوره ها و تجربیات آموزشی باشد که با اهداف برنامه خاص تطبیق کند. ترکیب اصلی که ضروری انگاشته شده، شامل دوره های پایه، واحدهای اختیاری، پرورش عملی و پژوهش است. فهرست و رئوس مطالب کلیه برنامه های آموزش کتابداری در منطقه عرب نشین خلیج فارس مرور شده، و بخش های زیر تلخیص از برداشت های مؤلفین است.

دوره های پایه

دوره های پایه قصد دارد تا موضوعات اصلی را آموزش دهد، که کلاً به عنوان دوره های ضروری یا اجباری برای کلیه دانشجویان طبقه بندی شده اند، و به طور طبیعی در نخستین بخش از برنامه ارائه می شود. این دوره ها به طور کلی به عنوان لازمه دوره های پیشرفته عمل کرده و شامل موضوعاتی چونان مرجع، رده بندی

3. The ifla standards for library schools.
4. Standards for Accreditation of Master's Programs in Library and Information Studies. Chicago, IL: American Library Association, 1992; 'Standards for Library Schools, 1976,' IFLA Journal 2 (1976): 209-23.

۵. نویسندگان متن به دوره Diploma Course در سطح تحصیلات تکمیلی اشاره دارند، که ارزش آن از مدرک کارشناسی ارشد نازل تر بوده، و بر این قرار به عبارت «معادل کارشناسی ارشد» برگردانیده شده است.

* ر. ک: جدول ها (شماره ۱-۶) در پایان مقاله.

سعودی که آن را به عنوان دورهٔ اختیاری ارائه می‌دهد. دوره‌های تکنولوژی اطلاع‌رسانی در این مدارس شامل عناوینی مرتبط با جست‌وجوی پیوسته است، هرچند روش بین‌المللی بر جداسازی جست‌وجوی پیوسته^۹ از کتابداری ماشینی می‌باشد.

برخی از برنامه‌های آموزش کتابداری کشورهای عربی خلیج فارس دارای دوره‌های پایه بی‌نظیری است که سعی دارند عناوین مورد علاقهٔ محلی را دربرگیرند. برای مثال دانشگاه عبدالعزیز دارای یک دورهٔ پایه در اصطلاحات انگلیسی است، دانشگاه ام‌القری دوره‌ای در تاریخ کتاب و کتابخانه دارد، و دانشگاه امام محمد بن سعود دوره‌ای در نسخ خطی دارد. برخی برنامه‌ها بیش از یک دورهٔ پایهٔ اجباری در زمینهٔ اصلی (مانند فهرست‌نویسی و رده‌بندی) دارند. برخی دوره‌های اجباری دارای مشترکاتی است (چونان دوره‌های منابع اطلاعاتی، خدمات اطلاع‌رسانی و کتابشناسی) و تأکید بر عناوینی دارند که مرجع و یا توسعهٔ مجموعه را دربرمی‌گیرد. در حالی که پوشش فراگیر موضوعات بنیادی به منزله دوره‌های پایه از دیدگاه حرفه‌ای مناسب است، ضرورتی موجود است تا عناوین مشابه اصلی دوباره طبقه‌بندی شده و در معرض دانشجویان در اصول آموزش کتابداری قرار گیرند. این موضوع نیاز به تجزیه و تحلیل جزئیات تمام عناوین مندرج در برنامهٔ درسی، رشته ارائه شده، و نیازهای دوره‌ها را در یک سطح مشخص از برنامهٔ علمی دارد.

دوره‌های اختیاری

به طور کلی دوره‌های اختیاری، دانشجویان را با این فرصت آماده می‌سازد تا مفاهیم متفاوت، روش‌ها و تمرینات را در سطح پیشرفته مطالعه کنند. همچنین این دوره‌ها قابلیت انعطاف برای تمرکز در زمینه‌های اصلی، یا توسعهٔ تخصصی در حوزه‌های مختلف دانش را براساس نیازهای فردی دانشجو، سازمان یا کشوری را فراهم می‌سازد. دستیابی به این تخصص به طرق مختلف فراهم می‌شود: تخصص به وسیلهٔ گونه کتابخانه، به

و فهرست‌نویسی، و کتابشناسی و انتخاب کتاب است. اخیراً یک دورهٔ مقدماتی یا پایه به این مقوله برای فراهم‌سازی مروری کلی از زمینهٔ کتابداری اضافه شده است. با تغییر روش‌ها در کتابداری و اطلاع‌رسانی، خدمات، مدیریت، پژوهش و تکنولوژی اطلاعاتی^۶ نیز به عنوان دامنهٔ پایه در بسیاری از مدارس کتابداری در نظر گرفته شده است. جدول شماره ۲ مقوله‌ها و عناوین دوره را که قابل دسترسی برای پوشش موضوعات پایه در برنامه‌های آموزش کتابداری کشورهای عربی خلیج فارس در زمان جاری است، نشان می‌دهد.

هفت برنامهٔ آموزش کتابداری در منطقه شامل یک دورهٔ پایه برای فراهم‌سازی مقدمات کلی در زمینهٔ خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی است. تنها استثناء بحرین است که یک دورهٔ مقدمات کلی در طول دوره‌های اجباری کارشناسی، پدایش کتابداری، و نقش کتابخانه در جامعهٔ آموزشی را فراهم آورده است. آخرین روش، در حوزهٔ جداسازی دورهٔ پایه از دوره‌های اساسی است. در بسیاری از مدارس آمریکایی (مانند دانشگاه ایلینویز در اوربانا - شامپاین^۷) یک دورهٔ پایهٔ مجزا ارائه می‌شود. این روش در کشورهای توسعه‌یافته در حال عمومی شدن است. دو برنامهٔ تحصیلی تأسیس شدهٔ اخیر در مطالعات اطلاع‌رسانی در سنگاپور و مالزی مشتمل بر دورهٔ پایهٔ مجزا، برای مطالعات اطلاع‌رسانی می‌باشد.^۸

در مدارس کتابداری کشورهای عربی منطقهٔ خلیج فارس یک دورهٔ اجباری در کلیهٔ برنامه‌ها برای فهرست‌نویسی و رده‌بندی، مرجع‌شناسی و مدیریت فراهم است؛ هرچند عناوین دوره‌های مختلف به کار گرفته شده است. سه مدرسه، دو دورهٔ اجباری را در زمینهٔ فهرست‌نویسی و رده‌بندی مشتمل بر فهرست‌نویسی توصیفی، و دو دیگر تجزیه و تحلیل موضوعی (رده‌بندی) ارائه می‌کنند. از دیدگاه بین‌المللی، روش ارائهٔ یک دورهٔ اساسی برای فهرست‌نویسی و رده‌بندی است تا برداشت‌های اساسی را دربرگیرد و یک دورهٔ اختیاری را برای مطالعات تکمیلی در طبقه‌بندی و نمایه‌سازی فراهم سازد.

یک دوره در ساختار مجموعه‌سازی در کلیهٔ برنامه‌ها بجز بحرین که عناوین مربوط به انتخاب و گزینش مواد کتابخانه‌ای در زمرهٔ دورهٔ مدیریت کتابداری گنجانیده شده، وجود دارد. تکنولوژی اطلاع‌رسانی در مدارس کتابداری یک دورهٔ اساسی تلقی شده است. در حال حاضر، تمام برنامه‌های کشورهای عربی خلیج فارس یک دورهٔ اجباری را در این زمینه تحت عناوین مختلف ارائه کرده، بجز یک مدرسهٔ کتابداری در عربستان

6. Information Technology.

7. Urbana-champaign.

8. MSc in Information Studies (Information Bulletin). Singapore: Nanyang Technological University, School of Applied Science, 1993; Handbook. Petaling Jaya, Malasia: International Islamic University, Department of Library and Information Science, 1994.

9. online searching.

گاهی اوقات عناوین آشکار جدید در دوره‌های آزاد به مانند عناوین ویژه، سمینارها، دروس مطالعه مستقل تطبیق داده شده است. فقط دو برنامه در منطقه دارای مقرراتی برای دروس عنوان‌های ویژه هستند. سمینارها و دروس مطالعه مستقل در بیش تر برنامه‌های آموزش حرفه‌ای در حال اضمحلال است.

آموزش عملی

هدف از محتوای آموزش عملی در برنامه‌درس آموزش کتابداری، آماده‌سازی دانشجویان با تجربه‌کاری در سطح حرفه‌ای و فرصت آزمایش نظرات کلاس درس با محیط کاربردی است. این هدف می‌تواند به تنهایی در طول مطالعات به خوبی تکمیل شده و به حد کافی زمینه‌فراگیری حاصل شده تا برای آشنایی کتابداران مبتدی سازمان‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، عملکردها و خدمات تلاش صورت گیرد. مدارس کتابداری سراسر دنیا راه‌های گوناگونی برای ارائه آموزش عملی به دانشجویان علوم کتابداری اتخاذ کرده‌اند، که حاوی یک روش معتبر یا غیر معتبر همراه با ناظر و کار ناحیه‌ای است.

آموزش عملی در منطقه عربی خلیج فارس با کارورزی^{۱۰} در بیش تر برنامه‌های آموزش کتابداری کامل می‌شود. برنامه بحرینی‌ها دارای یک دوره ۳ ساعته درسی با هدف نیاز به کارورزی همراه با ۱۵۰ ساعت است که در شش هفته تکمیل می‌شود.

دانشجویان لازم است که روزانه پنج ساعت در کتابخانه کار کنند و یک روز را در گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه برای مباحثه با استادان راهنما صرف نمایند. کارورزی با یک سمینار و یک پروژه همراه می‌باشد.

کلیه برنامه‌های آموزش کتابداری عربستان سعودی شامل تربیت عملی^{۱۱} به عنوان بخشی از برنامه‌درسی آن‌ها می‌باشد. دانشگاه ملک سعود دو دوره با دو ساعت درسی ارائه نموده که هر یک برای تربیت عملی مرتبط با کنترل کتابشناختی و خدمات اطلاع‌رسانی است. دانشگاه امام محمد بن سعود دارای سه دوره با ۱۲ ساعت درسی کامل بوده که در طی سه نیمسال تحصیلی گسترده است. در دانشگاه ام‌القری لازم است که دانشجویان علوم کتابداری چهار ساعت در هفته در کتابخانه‌های خارج از دانشگاه به منظور تربیت عملی وقت صرف کنند، با

توسط زمینه‌موضوعی، یا با پوشش ناحیه‌ای یا محلی. به هر حال، روش‌های اخیر برای دسته‌بندی دوره‌ها به منظور توسعه زمینه‌های متمرکز گرایش دارد. تنوعی از دوره‌های اختیاری در فهرست برنامه‌های آموزش کتابداری در منطقه عربی خلیج فارس مشهود است. این موارد در جدول شماره ۳ تحت ده مقوله اصلی نشان داده می‌شود.

آن گونه که انتظار می‌رود، انتخاب مواد اختیاری در برنامه معادل کارشناسی ارشد در حداقل است. از جمله، برنامه مزبور در بحرین هیچ فرصتی برای موارد اختیاری فراهم نمی‌سازد؛ زیرا یک دوره تحصیلی معادل کارشناسی ارشد بوده که دانشجویان لازم است ۱۸ ساعت درسی را در روانشناسی یادگیری بگذرانند. در قطر موارد اختیاری به دو دوره یا شش ساعت درسی محدود می‌شود، که می‌تواند از شش درس مجاز انتخاب گردد. در نتیجه، فرصت‌های تخصصی تا ۳۰ ساعت درسی از مجموع ۳۶ واحد در دروس اجباری صرف می‌شود.

پوشش دوره‌های اختیاری در برنامه‌های مدارک تحصیلی در مدارس کتابداری کشورهای عربی خلیج فارس کاملاً جامع است. مثلاً در مدارس عربستان سعودی تنوعی از زمینه تخصص و انتخاب برای دروس اختیاری قابل دسترس است. برنامه دانشگاه ملک عبدالعزیز به طور طبیعی کلی است؛ در حالی که برنامه دانشگاه امام محمد بن سعود دوره تخصصی در خدمات اطلاع‌رسانی یا نسخ خطی را فراهم آورده است. برنامه دانشگاه ملک سعود فرصت‌هایی برای تخصص در کتابداری یا علوم اطلاع‌رسانی دارد. در دانشگاه ام‌القری برنامه آموزش کتابداری در جهت کتابخانه آموزشی متمایل است. در حالی که برنامه جاری آن در کتابداری و خدمات اطلاع‌رسانی از طبیعتی کلی برخوردار است، دانشکده آموزش و پرورش پایه در کویت طرح‌هایی برای تخصص جداگانه در تکنولوژی آموزشی دارد.

به نحو کلی دروس اختیاری طیفی کامل از زمینه کتابداری را می‌پوشاند، لیکن تأکید کمی بر مدیریت، طراحی، و سیاست اطلاع‌رسانی ملی دارد. در حالی که انبوهی از دروس در زمینه متنوع کتابخانه و تخصص موضوعی در ادبیات سنتی، علوم اجتماعی و حوزه‌های علوم و تکنولوژی موجود است، زمینه‌های ناحیه‌ای و محلی همچون کشاورزی، بهداشت، کار و صنعت پوشش چندانی ندارد. همچنین در زمینه تکنولوژی اطلاع‌رسانی، دوره‌هایی در برنامه ریزی و تجزیه و تحلیل نظام‌ها وجود دارد، اما به شبکه پیوسته و جست و جوی دیسک نوری و زمینه‌های مرتبط اهمیت در خوری ارائه نشده است.

10. internship.

11. Field Training.

کارکنان کتابخانه و مشاور تربیت برگزیده کار تسهیل می شود. این دوره سه ساعته درسی برای چهار نیمسال تحصیلی توصیه شده است. دانشگاه ملک عبدالعزیز نیز دارای دو دوره ضروری، هر کدام با سه ساعت درسی برای تربیت عملی است.

برنامه علوم کتابداری در دانشکده آموزش و پرورش پایه در کویت برای آموزش عملی جامع مقرراتی دارد. نخستین دوره دو ساعته، دانشجویان را برای گذراندن یک طرح کارورزی آماده می کند؛ دومین دوره شش ساعته بر کارورزی تأکید دارد؛ واپسین دوره سه ساعته آماده سازی طرحی مبتنی بر تجربه ناحیه ای است. مدرسه کتابداری در عمان یک دوره سه ساعته درسی را در انتهای برنامه فراهم ساخته، که در هشتمین (آخرین) نیمسال ارائه می شود. در دانشگاه قطر هیچ آموزش عملی در برنامه کارشناسی موجود نیست.

محتوای آموزش عملی در برنامه آموزش کتابداری در کشورهای عربی خلیج فارس کافی به نظر می رسد. با این احوال، قادر به جمع آوری اطلاعات دقیق در هدایت و نظارت طرح های کارورزی نیستیم؛ در نتیجه کارآمدی دروس عملی در تأمین یک تجربه بامعنا نباید مورد ارزیابی قرار گیرد. تحقیق بیش تر در این موضوع بسیار مفید است، پیش بینی این همه دوره های معتبر ضروری برای آموزش عملی ممکن است موجب حذف دیگر زمینه های مهم شود. چنانچه کارورزی در انتهای برنامه کارشناسی با اعتبار تکمیل گردد، از این مشکل اجتناب خواهد شد. برنامه کارشناسی مطالعات اطلاع رسانی در مالزی، که در قسمی از این بخش اشاره شد، الگویی را فراهم می کند. برنامه مزبور عملکرد ۳۶ روز کاری را در یک کتابخانه مورد قبول فراهم می سازد، که به منزله یک ضرورت فراغت از تحصیل تلقی می شود.^{۱۲}

پژوهش

به دلیل اهمیت فعالیت های پژوهشی در عملکرد کتابخانه ها و کارگزاران اطلاع رسانی و طراحی تولیدات، نظام ها و خدمات جدید، همواره این موضوع مورد علاقه بوده که محتوای پژوهشی در برنامه درسی آموزش کتابداری فراهم آید. دانشجویان با انجام تحقیقی از طریق گذراندن دوره هایی در روش های تحقیق و انجام طرح های پژوهشی مستقل که ممکن است منجر به نگارش مقالات، رساله ها، و پایان نامه های حرفه ای شود، تحت آموزش قرار گیرند.

در عربستان سعودی محتوای پژوهشی برنامه آموزش کتابداری به حد کافی دارای دو برنامه فارغ التحصیلی در دوره روش های تحقیق در دانشگاه ملک عبدالعزیز و دانشگاه امام محمد بن سعود در علوم کتابداری و اطلاع رسانی همراه با پایان نامه تحصیلی است. برای دانشجویان کارشناسی، یک دوره اختیاری در روش های تحقیق در کلیه گروه های علوم کتابداری و اطلاع رسانی موجود می باشد. به موازات این خطوط برنامه معادل کارشناسی ارشد در دانشگاه قطر یک دوره اختیاری در روش های تحقیق در علوم کتابداری و اطلاع رسانی ارائه می کند. از طرف دیگر، هیچ دوره ای، روش تحقیق یا مقرراتی برای نوشتن یک مقاله تحقیقی یا رساله را در برنامه های آموزش کتابداری در بحرین، عمان، و کویت آموزش نمی دهد. به نظر مؤلفین یک پایان نامه در دوره تحصیلات کارشناسی ارشد نباید اجباری باشد. در حالی که احتیاج به تشویق دانشجویان به یادگیری و ورود به کار تحقیق وجود دارد، بسیاری از این افراد در آینده دارای استعداد یا ضرورت انجام پژوهش را ندارند. این تمایل موجود است که در مسیر هماهنگی با عملکرد بین المللی، پایان نامه بیش تر از آن که اجباری باشد، اختیاری گردد. به هر حال، ارائه کار تحقیقی می تواند با معنایی دیگر، چنان تهیه گزارش از طرح کارورزی اجباری، مقالات ضروری در طول نیمسال با روش مباحثه، یا فراهم آوری دوره های مطالعه مستقل^{۱۳} - که شاید نیاز به مقالات حرفه ای داشته باشد - تدارک یابد.

هیأت علمی

هیأت علمی نقش مهمی در موفقیت برنامه های آموزش کتابداری ایفا می کند. از این جهت استانداردهای ایفلا توصیه می کند که نسبت دانشجو به استاد، ۱۲ به ۱ یا کمتر باشد تا توجه و راهنمایی کافی به کلیه دانشجویان صورت گیرد.^{۱۴} مطلوب است که هیأت علمی به اندازه کافی واجد شرایط بوده و دارای تجربه حرفه ای قابل و مدرک پژوهشی معتبر باشد. کینگز بری گزارش می دهد که مراتب نظم موجود در ملاک ارزشیابی هیأت علمی عبارتند از: کلاس درس برای تدریس، کیفیت انتشارات، فعالیت پژوهشی، کیفیت معلومات شخصی، فعالیت در انجمن های

12. Handbook, ibid.

13. Independent Study Courses.

14. 'Standards for Library Schools,' op.cit.

تخصص آن‌ها و دانش روز در آن زمینه خاص، ارزشیابی شود.

ثبت نام دانشجویان و روش‌های پذیرش

چگونگی پذیرش دانشجویان در برنامه‌های علوم کتابداری، حاوی تناسبی از تأثیر آمادگی تخصص و در نتیجه مشارکت آن‌ها می‌باشد. استانداردهای مدارک انجمن کتابداران امریکا (ALA) تأکید دارد که گزینش دانشجویان برای پذیرش در برنامه‌های علوم کتابداری، مبتنی بر اساس ضوابط رسمی و آشکار است که مشتمل بر سابقه تحصیلی لازم و رفتار شخصی مطلوب است.^{۱۷} این موضوعی پسندیده است، که حداقل کیفیت آموزشی و دیگر نیازمندی‌های ورودی، به مانند گزینش مناسب و سیاست‌های استخدام، باید به روشنی توصیف شده و کاملاً برای داوطلبان متعهد منتشر شده باشد.

احتمالاً نیازمندی‌های ویژه و ملاک و روش‌ها بر اساس راهنماهای کلی دانشگاه‌های ویژه و دیگر مؤسسات متفاوت است. در چارچوب بدنه سازمان، مدارس کتابداری باید استخدام، پذیرش و دیگر سیاست‌های دانشگاهی و اداری را احتساب کرده که با اهداف و مقاصد آن‌ها هماهنگ باشد. آگاهی از این رویه‌ها باید در بروشور برنامه تدوین شده مناسب، جزوات^{۱۸} و دیگر اشکال تبلیغی در دسترس دانشجویان قرار گیرد.

اگرچه تمام برنامه‌های آموزش کتابداری چندین گونه بروشور، جزوه یا توصیف برنامه را فراهم نموده، انتشارات گسترده روزآمد نگهداری نشده‌اند. در بیش تر موارد توصیف برنامه‌ها بیش از پنج سال به طول انجامیده است. جدول شماره ۵ اطلاعات دقیقی درباره تعداد دانشجویان فارغ‌التحصیل، ثبت نام‌های جاری، حداقل کیفیت آموزشی مورد نیاز برای پذیرش، درجه قابل قبول و میانگین نمرات^{۱۹} و روش‌های مورد استفاده در گزینش و ارزشیابی داوطلبان برای پذیرش در برنامه را فراهم می‌آورد. لازمه ورود برای برنامه‌های کارشناسی علوم کتابداری

حرفه‌ای، و راهنمایی تحقیقات دانشجویی.^{۱۵} بیگز تأکید بر متغیر صفات مورد علاقه مربیان کتابداری را دنبال کرده و به نتایج مشابه مانند تأکید بر تدریس، تحقیق و مشارکت خدمات حرفه‌ای دارد.^{۱۶}

اطلاع از تمامی عوامل مهم آسازگی هیأت علمی برای برنامه‌های آموزش کتابداری در منطقه عربی خلیج فارس قابل حصول نیست. با این احوال، دسترسی به اطلاعات کمی هیأت علمی، نسبت افراد دکترا و تعداد اعضای هیأت علمی با تجربه حرفه‌ای در کتابداری امکان پذیر گردید. (نگاه کنید به جدول شماره ۴).

آمار موجود توسط مدارس کتابداری نشان می‌دهد که تعداد اعضای هیأت علمی در برنامه‌های آموزش کتابداری کشورهای عربی خلیج فارس کاملاً معقول است. به طوری که در جدول شماره ۴ نشان داده شده، تعداد اعضای هیأت علمی بین پنج و بیست و چهار در تغییر است. نسبت دانشجویان به استاد نمی‌توانست به عنوان تعداد دقیق دانشجویان متخصص در علوم کتابداری معین گردد؛ زیرا قابل دستیابی نبود.

برحسب شایستگی، مدارک هیأت علمی آموزش کتابداری کاملاً مؤثر است؛ به طوری که بیش تر اعضا دارای مدرک دکترا در ارتباط با حرفه خویش می‌باشند. به هر حال، شمار هیأت علمی با تجربه حرفه‌ای در کتابخانه‌ها چندان گیرا نیست. مدارس کتابداری دیگر کشورها، فقدان تجربه حرفه‌ای در بین هیأت علمی عادی با عضویت کتابداران با تجربه در فعالیت‌های آموزشی به کلی جبران می‌شود. گمان بر آن است که تعداد کمی از کتابداران با تجربه برای تدریس در این مدارس دعوت می‌شوند. نیاز به افزایش مواجهه کتابداران در تدریس پاره وقت برای کسب تجربه وجود دارد؛ همچنان که ملاقات با مربیان تجربیات آموزشی اعضای تمام وقت را متعادل نموده و کامل می‌کند؛ به ویژه برای متخصصینی که در جمع اعضای تمام وقت نیستند. هیأت علمی پاره وقت، با تجربه عملی خویش، کیفیت و اختلاف برنامه‌های علوم کتابداری را پربار می‌کند.

همچنین مدارک هیأت علمی نیازمند ارزیابی از یک دفتر تأییدیه پژوهشی یا کمیته بورس‌ها است. در این خصوص به اطلاعات چندانی دسترسی حاصل نشد. یک ارزیابی جامع از هیأت علمی علوم کتابداری برای تعیین میزان مشارکت یا تأثیر آن‌ها در برنامه‌های آموزش کتابداری مورد نیاز است. همچنین ضروری است تا قدرت این افراد در ارتباط با تعیین تدریس و

15. Mary Kingsbury, 'How Library Schools Evaluate Library Schools Faculty Performances,' *Journal of Education for Library and Information Science II* (Spring 1982): 236.
16. Mary Biggs, 'Who/ What/ Why Should a Library Manager Be?' *Journal of Education for Library and Information Science* 25 (Spring 1985): 262-78.
17. 'Standards for Library Schools,' op.cit.
18. Catalogues.
19. Grade Point Average (GPA).

و اطلاع‌رسانی، مدارک دیپلم دبیرستان هم طراز با موارد لازم برای دیگر برنامه‌های دانشگاهی است. متقاضیان برای مدرک معادل کارشناسی ارشد و برنامه‌های مزبور، معمولاً نیاز به حداقل مدرک کارشناسی دارند، که در چارچوب کاربرد بین‌المللی است. اکثر مدارس نمره B را با نمره‌هایی از ۷۰ تا ۸۰ درصد می‌پذیرند؛ به استثنای کویت که نمره B را با ۶۰ درصد قابل قبول می‌داند. با توجه به طرح دانشجویی برای تخصص، برخی مدارس نیاز به مهارت در زبان‌های اصلی همچون انگلیسی و عربی دارند. چهار مدرسه، امتحانات پذیرش و مصاحبه‌های شخصی را انجام می‌دهند، دو مدرسه فقط بر مصاحبه تأکید دارند، در حالی که دو مدرسه دیگر، رهنمود خاصی ندارند. هیچ‌یک از برنامه‌های علوم کتابداری در کشورهای عربی خلیج فارس برای تعیین صلاحیت دانشجویان در پذیرش، نیاز به نوشته‌ی معرف ندارند.

در حالی که بیش‌تر مدارس پرونده‌ها و سوابق دانشجویی را برای فراهم‌آوری اطلاعات کامل در مشاوره علمی حفظ می‌کنند، هیچ‌گونه خدمات کارپایی فعالی فراهم نیست، و فقط توصیه‌هایی برای کمک به کارفرمایان در استخدام کتابداران حرفه‌ای تهیه می‌شود.

تسهیلات حمایتی

تسهیلات فیزیکی لازم و منابعی که برای انجام اهداف آموزش کتابداری کافی است، مشتمل بر وجود فضای کافی چون تالار سخنرانی و دفاتر دانشکده، دسترسی به کتابخانه و منابع چند رسانه‌ای و خدمات، و امکانات آزمایشگاهی برای تمرینات کتابشناسی و تجهیزات دیداری-شنیداری و رایانه می‌شود. رهنمودهای ایفلا توصیه می‌کند که اتاق‌های اداری، کلاس‌های درس، فضای مطالعه و استراحت ترجیحاً نزدیک یکدیگر قرار داشته باشد تا محلی قابل شناسایی را برای مدرسه کتابداری شکل بخشد.^{۲۰} همچنین این رهنمودها تأکید دارد که منابع کتابداری باید از میزان کمی و کیفی کافی برای حمایت تمام دوره‌های فراگیر در مدرسه کتابداری برخوردار باشد. هرچند مجموعه کتابخانه ترجیحاً باید در مجاورت اتاق‌های آموزشی و کلاس‌های دانشجویی واقع باشد، لیکن ضروری نیست که مجموعه مزبور در کتابخانه‌ای مجزا باشد.

نویت‌های کاری که اخیراً در برنامه درسی آموزش کتابداری، تأکید بسیار زیادی بر کاربرد تکنولوژی اطلاعاتی دارد، نیازمند

فراهم‌آوری امکانات آزمایشگاهی مناسب برای حمایت خدمات فنی، منابع دیداری-شنیداری، و رایانه‌ای است. به علاوه ابزار مرجع، هدف‌گزینش و ابزارهای فهرست‌نویسی و رده‌بندی، آزمایشگاه‌های کتابشناختی نیازمند ارتباطات پیوسته، امکانات دیسک نوری، نسخه‌های متعدد از کتاب بانک‌های اطلاعاتی، اصطلاحنامه‌ها، نظام سندداری و سخت‌افزارهای رایانه‌ای کتابخانه‌ای است. این منابع باید ترجیحاً جهت یک آزمایشگاه تهیه شود تا با هدف برنامه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با تکنولوژی رایانه‌ای در شأن روز، ایستگاه‌های کاری^{۲۱} چندین واسطه‌ای مناسب به وسیله شبکه اطلاعات محلی و برنامه‌های واسطه^{۲۲} با رایانه‌های دانشکده‌ای به مانند شبکه‌های خارجی برای ارتباط با اینترنت و دیگر شبکه‌های اطلاع‌رسانی جهانی تکمیل شود.

امکانات حمایتی موجود برای برنامه‌های آموزش کتابداری کشورهای عربی خلیج فارس در جدول شماره ۶ ارائه شده است. داده‌های جدول بیان می‌کند که منابع فنی و امکانات برای تأمین آموزش برای مدیریت اطلاع‌رسانی نوین کافی نمی‌باشد. فقط دو گروه دارای شرایط ملکی بوده؛ کلیه گروه‌های دیگر، محل را با دانشکده‌هایی که به آن‌ها وابسته بوده، تقسیم می‌کنند. اطلاعات ویژه درباره میزان فضا و تعداد اتاق‌ها و دفاتر اداری موجود نیست. به نحو مشابهی، امکانات کتابخانه کافی نیست. میزان مجموعه کتاب و اشتراک نشریات تقریباً ناقص است. هفت برنامه علوم کتابداری، دارای آزمایشگاه‌های دیداری-شنیداری هستند، لیکن فقط سه برنامه، امکانات آزمایشگاه‌های کتابداری را توسعه داده‌اند. شش برنامه دارای آزمایشگاه رایانه‌ای^{۲۳} یا دسترسی به امکانات رایانه‌ای دانشکده‌ای هستند. با این حال، منابع در این آزمایشگاه‌ها محدود است. برای حمایت از برنامه‌های آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و قرار گرفتن در مسیر واپسین روش‌های آموزش کتابداری، به نحو مؤکدی توصیه می‌کند که امکانات فنی در برنامه‌های آموزش کتابداری کشورهای عربی خلیج فارس پیشرفت یابد.

20. Standards for Accreditation..., op. cit.

21. Work Stations.

22. Interface.

23. Computer Laboratory.

همچون کتابسنجی و اینترنت، وجود دارد.

خلاصه

محتوای تربیت عملی نیز احتیاج به بررسی دارد. در مقابل داشتن مجموعه‌ای از دوره‌های اجباری برای این منظور، بایستی یک برنامه کارورزی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مجاز به عنوان ضرورت اعطای مدرک وجود داشته باشد. به علاوه، یک راه متفاوت برای توسعه مهارت‌های پژوهشی در میان دانشجویان علوم کتابداری بایستی اتخاذ گردد. ممکن است یک پایان‌نامه در سطح کارشناسی ارشد به منزله یک درس انتخابی برای دانشجویان برگزیده به جای یک درس اجباری برای تمام دانشجویان معرفی شود.

بدیهی است که تعداد مدرسین در برنامه‌های آموزش کتابداری در منطقه عربی خلیج فارس، با توجه به میزان معلوماتشان کاملاً مؤثر هستند. با این حال، باید اقداماتی برای آگاهی هیأت علمی با فنون و تجربیات حرفه‌ای جدید به عمل آید. چنانچه یک ارزشیابی منظم از مدارک هیأت علمی صورت گیرد و برنامه‌های مناسب رشد هیأت علمی آغاز گردد، مورد تقدیر خواهد بود. به علاوه، حرفه‌های عملی مضاعف نیاز به استفاده هیأت علمی مدعو^{۲۷} و مدرسین پاره وقت در تدریس دارد.

همچنین اقداماتی برای جذب دانشجویان مستعد برای فراگیری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، به وسیله یک برنامه عمومی مؤثر، لازم است. فرصت‌ها در کتابداری نیاز به تصریح دارد.

امکانات حمایتی موجود برای برنامه‌های آموزش کتابداری خلیج فارس چندان مؤثر نیستند. به توجه بیش تری برای توسعه امکانات آزمایشگاهی مجهز با آخرین وسایل مرجع و دسترسی خط پیوسته به شبکه اطلاع‌رسانی و حمایت رایانه‌ای مناسب احتیاج است.

در دیدار کارشناسان در سال ۱۹۹۳ به این کمبودها توجه شد و توصیه گردید که برنامه‌های آموزش کتابداری، باید منابع کتابخانه‌ای، آزمایشگاه‌های آموزشی و تجهیزات رایانه‌ای و دیداری-شنیداری و سخت‌افزاری و کمک آموزشی خود را توسعه دهند.

اکثر برنامه‌های آموزش کتابداری در منطقه عربی خلیج فارس در سطح کارشناسی (BA در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی) ارائه می‌شود، که در مسیر استانداردهای بین‌المللی که تأکید بر کارشناسی ارشد MLS به عنوان نخستین مدرک حرفه‌ای دارد، نیست. دو برنامه کارشناسی ارشد و یک برنامه دکترا توسط مدارس کتابداری در عربستان سعودی ارائه می‌شود. یک مدرسه کتابداری در کشور، پادشاهی مفراتی برای دکترا دارد، اما رسماً هیچ دانشجویی تاکنون برای این برنامه ثبت نام نکرده است. دو برنامه معادل کارشناسی ارشد موجود است: یکی با مدت زمان یک ساله و دیگری یک برنامه دو ساله با ۳۶ ساعت درسی اجباری. ۳۶ ساعت درسی برنامه معادل کارشناسی ارشد می‌تواند به آسانی به یک مدرک تحصیلات تکمیلی ارتقا یابد. در مسیر روش‌های بین‌المللی و به جهت اعتبار، واحدهای آموزش کتابداری فهرست و ازه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی را در عنوان گروه‌ها به میزان گواهی‌نامه و مدارکی که در انجام برنامه‌های تحصیلی اعطا می‌کنند، استفاده می‌شود.

نتیجه می‌گیریم که دوره تحصیلات برای برنامه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در منطقه عربی خلیج فارس در تمام جزئیات مهم آن کاملاً جامع است، که مشتمل بر دوره‌های پایه^{۲۴}، اختیاری، تربیت عممی و دوره‌های روش تحقیق، به خوبی تدارک یافته است. آنچه به نظر می‌رسد که از برنامه حذف شده، مکانیسمی برای اصلاح منظم و روزآمد کردن برنامه درسی است. حفظ طبیعت متغیر سریع در حوزه مطالعه اطلاع‌رسانی امری اساسی است؛ این که کمیته‌های دائمی شامل هیأت علمی ارشد و کتابداران باتجربه برای مرور دوره تحصیلات در پرتو نظریات جدید، روش‌ها و فنون مقرر شده آگاهانه است.

جداسازی دوره بنیادی^{۲۵} از دوره‌های درسی تستی^{۲۶} که کلاً برای آموزش مهارت‌های حرفه‌ای اساسی در خدمات فنی و علمی به دانشجویان طراحی شده، مصلحت‌آمیز است. دوره بنیادی باید یک مرور کلی از فلسفه و ساختار زمینه مطالعات اطلاع‌رسانی را فراهم آورد. به علاوه ضرورتی برای ارائه دوره‌های آزاد بیش تر در شکل سمینار، عناوین ویژه در مطالعات اطلاع‌رسانی و دوره‌های مطالعه مستقل با قابلیت انعطاف به منظور تکمیل مفاهیم جدید در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

24. Core Courses.

25. Foundation Course.

26. Traditional Core Courses.

27. Visiting Faculty.

جدول ۱. ویژگی‌های کلی برنامه‌های آموزش کتابداری

مدت زمان ساعت سال	فهرست مدرک علمی	برنامه‌ها / سطح	وابستگی علمی	واحد مسؤؤل در آموزش کتابداری	مؤسسه
۴	۱۳۶	BA در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	کارشناسی	دانشکده هنر	گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ملک عبدالعزیز جده، عربستان سعودی
۲	۳۶	MS در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	کارشناسی ارشد	دانشکده علوم اجتماعی	گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه امام محمد بن سعود ریاض، عربستان سعودی
۴	۱۷۷	BA در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	کارشناسی	دانشکده هنر	گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ملک سعود ریاض، عربستان سعودی
۲	۲	MS در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	کارشناسی ارشد	کارشناسی اجتماعی	گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ام‌القوی مکه، عربستان سعودی
۲	۲	PhD در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	دکترای تخصصی	کارشناسی	گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه سلطان قابوس مسقط، عمان
۴	۱۲۸	BS در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	کارشناسی	دانشکده هنر	بخش نکتور لوزی آموزشی دانشگاه بحرین بحرین
۴	۱۳۰	BA در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	کارشناسی	دانشکده علوم اجتماعی	بخش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه قطر دوحه، قطر
۴	۱۳۸	BA در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	کارشناسی	دانشکده هنر	گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مرکز تربیت معلم و آموزش و پرورش دولتی، صفاة، کویت
۱	۳۳	Diploma در یادگیری منابع و اطلاعات	تحصیلات تکمیلی	دانشکده علوم تربیتی	
۲	۳۶	Diploma در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	تحصیلات تکمیلی	دانشکده ادبیات	
۴	۱۲۰	BA در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	کارشناسی	دانشکده علوم تربیتی	

جدول ۲. دوره‌های پایه

موضوع دوره	عناوین دوره	تعداد برنامه
دوره بنیادی	مقدمات علوم کتابداری و سندداری مقدمات علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مقدمات کتابداری مقدمات مطالعات اطلاع‌رسانی مقدمات کتابداری و خدمات اطلاع‌رسانی	۷
فهرست‌نویسی و رده‌بندی	فهرست‌نویسی و رده‌بندی مقدمات فهرست‌نویسی و رده‌بندی فهرست‌نویسی توصیفی تجزیه و تحلیل موضوعی مقدمات تجزیه و تحلیل موضوعی رده‌بندی فهرست‌نویسی توصیفی و موضوعی	۸
مرجع‌شناسی	مقدمه‌ای بر منابع و خدمات مرجع مقدمه‌ای بر منابع و خدمات اصول کتابشناسی مراجع کلی مراجع کلی و خدمات کتابشناسی	۸
مدیریت	مدیریت مراکز منابع یادگیری مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۸
تکنولوژی اطلاعات	تکنولوژی اطلاع‌رسانی رایانه در کتابخانه‌ها کاربرد رایانه در کتابخانه‌ها ماشینی کردن کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۷
مجموعه‌سازی	مجموعه‌سازی و توسعه توسعه مجموعه کتابخانه‌ها توسعه منابع اطلاع‌رسانی توسعه مجموعه و فراهم‌آوری	۷

جدول ۳. دروس اختیاری

تعداد	عناوین درس	موضوع دوره	
۱	انتشارات پایندها فهرست نویسی و رده بندی ماشینی سازماندهی مواد غیر چاپی نمایه سازی و چکیده نویسی ذخیره سازی اطلاعات و بازیابی	خدمات فنی	
۱	منابع و خدمات تکنولوژی رسانه ای	تکنولوژی اطلاعات	
۱	تکنولوژی اطلاعات		
۱	طراحی سیستم و شبکه		
۱	سیستم اطلاع رسانی و شبکه		
۱	داده آمایی		
۱	برنامه ریزی الکترونیکی		
۱	تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات مخابراتی		
۱	خودکار سازی نشریات ادواری		
۱	خودکار سازی منابع اطلاع رسانی		
۱	جامعه و اطلاعات		دوره های کلی
۱	خدمات کتابخانه ای تعاونی		
۱	تاریخ چاپ و نشر		
۱	انجمن های بین المللی کتابداری		
۱	خدمات کتابداری برای معلولین		
۱	چاپ و نشر		
۱	انتشارات علمی و حق مؤلف		
۱	انتشارات نوین و مؤسسات آن		
۴	کتابخانه های کودکان	انواع کتابخانه ها	
۱	کتابخانه های کودکان و نوجوانان		
۲	کتابخانه های آموزشگاهی و مراکز منابع یادگیری		
۴	کتابخانه های عمومی		
۴	کتابخانه های آکادمیک		
۴	کتابخانه های تخصصی		
۱	کتابخانه های دانشگاهی و دانشکده ای		
۱	کتابخانه های شخصی و عمومی		
۳	کتابخانه های آموزشگاهی		
۱	کتابخانه های ملی		
۱	منابع اطلاع رسانی در علوم انسانی	ویژگی موضوعی	
۱	منابع اطلاع رسانی در علوم اجتماعی		
۱	منابع اطلاع رسانی در علوم و تکنولوژی		

موضوع دوره	عناوین درس	تعداد
توسعه منابع اطلاع رسانی	آرشیوهای جاری	۱
	کاربرد مواد دیداری-شنیداری در کتابخانه ها	۱
	حفاظت مجموعه	۱
	دولت و مجموعه های خصوصی	۱
	آرشیوها و اسناد	۱
	منابع اطلاع رسانی دولتی	۱
	طرح های اطلاع رسانی رسانه ای	۱
	روش های فراهم آوری نوین	۱
جذابیت های محلی و ناحیه ای	بررسی کتابخانه ها در عربستان سعودی	۱
	اطلاع رسانی و ارتباطات دوربرد در عربستان سعودی	۱
	مطالعه در کتابخانه های اسلامی	۱
مدیریت	اداره کتابخانه	۱
روش های تحقیق	روش های تحقیق در کتابداری	۱
	روش های تحقیق در علوم کتابداری و اطلاع رسانی	۲
دوره های آزاد	عناوین ویژه در علوم کتابداری و اطلاع رسانی	۱
	سمینارها	۱
	مطالعه مستقل	۱

جدول ۴. هیأت علمی مدرسه های کتابداری

برنامه	تعداد کمی هیأت علمی	دارندگان دکترای تخصصی	هیأت علمی با تجربه حرفه ای
دانشگاه ملک عبدالعزيز	۱۸	۱۴	۲
دانشگاه امام محمد بن سعود	۲۴	۱۱	۳
دانشگاه ملک سعود	۱۱	۱۱	۱۱
دانشگاه ام القری	۱۳	۳	۴
دانشگاه بحرین	*۶	۵	۵
دانشگاه قطر	۶	۳	۲
دانشگاه سلطان قابوس	۵	۵	۵
مرکز تربیت معلم و آموزش و پرورش دولتی کویت	۱۵	۵	۶

یادداشت ها: * پنج نفر مدرس پاره وقت.

○ این علامت شامل وجود دو همکار مدرس نمی شود.

جدول ۵. ثبت نام دانشجویان و شیوه های پذیرش

برنامه	تعداد فارغ التحصیل	ثبت نام جاری	حداقل مدرک برای پذیرش	میانگین نمره قابل قبول	گزینه های شیوه ها
دانشگاه ملک عبدالعزيز	۵۹۶	--	دیپلم دبیرستان	-	مصاحبه
دانشگاه ملک سعود	۲۴۵	۳۵۵	دیپلم دبیرستان	نمره B-۷۵٪	آزمون کتبی و مصاحبه
دانشگاه امام محمد بن سعود	۲۵۷	۷۰۰	دیپلم دبیرستان	نمره B-۷۵٪	آزمون و مصاحبه
دانشگاه ام القرى	۸	۴۰۰	دیپلم دبیرستان	-	-
دانشگاه بحرین	۱۲۵	۳۰	کارشناسی	-	آزمون و مصاحبه
دانشگاه قطر	۵۵	۲۰	کارشناسی	خوب	-
دانشگاه سلطان قابوس	۱۴۰	۶۱	دیپلم دبیرستان	نمره B-۸۰٪	-
مرکز تربیت معلم و آموزش و پرورش دولتی کویت	۷۰	۶۷۱	دیپلم دبیرستان	۶۰٪	مصاحبه

جدول ۶. تسهیلات حمایتی

برنامه	فضا/ ساختمان		کتابخانه		مجموعه		آزمایشگاه ها			منابع مشترك	
	مجزا	مشترك	ویژه	کلی	کتاب	نشریه	AV	BIB	راپانه	ترمينال	کامپیوتر شخصی
دانشگاه ملک عبدالعزيز	X	-	X	-	۲۵۰۰۰	۳۲	X	X	X	-	-
دانشگاه ملک سعود	X	-	X	-	۵۰۰	۵	X	-	X	۱۳	۱۰
دانشگاه امام محمد بن سعود	-	X	-	X	۳۰۰	۸	X	X	X	-	-
دانشگاه ام القرى	-	X	-	X	۴۰۰	-	X	-	X	-	۳۰
دانشگاه بحرین	-	X	-	X	۳۰۰	۱۰	X	-	X	-	-
دانشگاه سلطان قابوس	-	X	-	X	۲۱۲۰	۶۵	X	X	X	-	۴۰
دانشگاه قطر	-	X	X	-	۱۰۰	۱۵	-	-	-	-	-
مرکز تربیت معلم و آموزش و پرورش دولتی، کویت	-	X	X	-	-	-	X	-	X	-	۱۰